

УДК 811.12406: 616. 314

Валентина Синиця,
Буковинський державний медичний університет,
Чернівці (Україна),
f.languages@bsmu.edu.ua

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ „ЗУБ” У ЛАТИНСЬКІЙ СТОМАТОЛОГІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Synysia Valentyna. Representation of the Concept „tooth” in Latin Stomatological Terminology.

Resume: The aspects of functioning of Latin terms with the component “dens” and “odus” are examined productive models of term-building are defined, thematic groups are selected, the questions of intra-systemic polysemanticism and doublet synonymy are observed.

Key words: concept, lexical-semantic system of Latin stomatological terminology, thematic groups, component structure, morphologic structure, intra-systemic polysemanticism, doublet synonymy.

Synysia Valentyna. Représentation du concept „dent” en stomatologie latine.

Résumé. On étudie les aspects du fonctionnement des termes stomatologiques latins avec les composants „dens” et „odus”, on définit les modèles productifs de la formation des termes, on répart des groupes thématiques, on suivie des questions de la polysémie d’intersystème et de la synonymie de doublet.

Mots-clés: concept, système lexico-sémantique de la terminologie dentaire latine, groupes thématiques, structure de composant, structure morphologique, structure d’intersystème, polysémie d’intersystème, synonymie de doublet.

Синиця Валентина. Репрезентация концепта „зуб” в латинской стоматологической терминологии.

Резюме: Исследуются аспекты функционирования латинских стоматологических терминов с компонентом “dens” и “odus”, определяются продуктивные модели терминообразования, выделяются тематические группы, прослеживаются вопросы внутрисистемной полисемии и дублетной синонимии.

Ключевые слова: концепт, лексико-семантическая система латинской стоматологической терминологии, тематические группы, компонентная структура, морфологическая структура, внутрисистемная полисемия, дублетная синонимия.

Багатопараметрові дослідження латинської медичної термінології (історичний та етимологічний аспекти, виявлення шляхів, засобів і способів утворення, словотворча потенція греко-латинських дублетів і терміноелементів) є актуальні на часі, оскільки сприяють полегшенню процесу номінації нових нозологічних одиниць, симптомів, синдромів, методів діагностики та оперативного втручання тощо, оптимізації процесу уніфікації термінів з трьох підсистем медицини (анатоמו-гістологічної, клінічної та фармацевтичної), підвищенню адекватної комунікації фахівців на міжнародному рівні¹. Потреба в наукових розробках такого типу зумовлена ще й тим фактом, що невпинний розвиток медицини як науки вносить значні зміни до концептуальної картини світу, що, в свою чергу, призводить до зростання фахової лексики.

За останні роки з’явилась низка публікацій та дисертаційних робіт, присвячених структурно-семантичному, системному та функціональному аналізу медичної термінології романо-германських мов², при цьому чимало уваги приділяється статусу латинської мови як загальноновизнаної мови-продуцента у формуванні національних медичних терміносистем³.

Метою нашого дослідження є опис з позиції теорії номінації латинських стоматологічних термінів, ядровим компонентом яких є номени „dens” і „odus” та визначення продуктивних моделей термінотворення.

Об’єктом вивчення є терміни та номенклатурні одиниці, до складу яких входять дублети „dens - odus”; предметом дослідження — лексико-семантична система латинської стоматологічної термінології як

спосіб репрезентації спеціального знання стоматології.

Матеріалом дослідження слугувала вибірка латин. термінів з вищевказаними компонентами з доступних лексикографічних джерел та довідкової літератури⁴.

Для досягнення поставленої мети використано повністю або частково такі методи: описовий, дефініційованого аналізу, моделювання, статистичний.

Дослідження концепту „зуб” дозволило виділити дві групи термінів. Першу групу складають терміноодиниці (ТО) з початковим латинським терміноелементом „*dent-*”, який у складних словах може залишатися без змін (*dent-* – 6 прикладів) або утворювати композити з використанням зв’язкової голосної – *i* - (*denti-* – 14 прикладів) чи – *o* - (*dento-* – 11 прикладів).

Дефініційний аналіз верифікованих 45 ТО уможлиблює їхній розподіл за такими тематичними групами:

- позначення анатомічних структур: *dentura* – зубний ряд, *dentinum* – дентин, тверда тканина зуба, що оточує пульпу, *dentibuccalis* – зубно-щічний, *dentificatio* – формування дентину, *dentoalveolaris* – дентоальвеолярний, який стосується зуба і його альвеоли, *dentolinguallis* – дентолінгвальний, який відноситься до зуба і язика, *dentofacialis* – дентофаціальний, який відноситься до зуба і обличчя, *dentoideus* – дентоїдний, зубоподібний, *dentomentalis* – дентоментальний, зубопідборідний, який відноситься до зубів і підборіддя, *dentonasalis* – дентоназальний, зубо-носовий тощо;
- позначення аномалій розвитку: *dentes Furne* – малі куполоподібні перші моляри, *dentes Hutchinsoni* – зуби Гатчінсона, коли постійні різці мають викривлену форму, *dentes Plugeri* – , *dentes impacti* – зуби, які не змогли прорізатись через фізичну перешкоду, *dentes spinosi* – , *dentes conchoidei* – , *dentes concreti* – зуби, що зрослися, *dens sustentatus* – зуб з кривим коренем тощо;
- позначення стоматологічного інструментарію: *dentimetrum* – дентиметр, прилад для вимірювання зубів, *dentar-*

para чи *dentharpa* – інструмент для видалення зуба, *dentagra* у значенні зубні щипці;

- позначення засобів гігієни: *dentifricium* – засіб для чищення зубів; засіб для догляду за зубами, *dentilavium* – антисептичний засіб для полоскання зубів і порожнини рота;
- позначення симптомів: *dentalgia* – зубний біль, *dentinalgia* – біль у дентині, *dentagra* у значенні зубний біль;
- позначення різних патологій: *dentoma* – дентома, доброякісна зубна пухлина, *dentobronchitis* – дентобронхіт; поєднання хронічного бронхіту з нагноєнням тканин, що оточують зуб, *dentinos-teoidum* – дентиностеоїд, пухлина, що містить елементи дентину і кістки, *dentinitis* – дентинит, запалення речовин каналців дентину, *dentalosteoma* – денталостеома, пухлина, що виходить із зуба, і містить дентин і зубний цемент.

Окрему групу складають терміни на позначення таких загальних понять, як „розділ стоматології, що вивчає анатомію, фізіологію і патологію зубів”: *dentologia* та його синонім *odontologia*; «зуболікування»: *dentiatria*, синонімами якого є *odontiatria* та *odontotherapia*; „зубний лікар”: *dentista* з синонімами *odontologus* або *odontologista*; „описова анатомія зубів”: *dentographia* і його синонім *odontographia*; „зубна номенклатура”: *dentonomia* та синонім *odontonomia*.

Для вербалізації анатомічного поняття «типи зубів» використовуються моделі: Subst. Nom.sing./plur. + Adiect. Nom. sing. / plur.: *dentes canini* (*dens, dentis m + caninus, a, um*), *dentes molares* (*dens, dentis m + molaris, e*), *dentes praemolares* (*dens, dentis m + praemolaris, e*), *dentes lactei* (*dens, dentis m + lacteus, a, um*), *dentes serotini* (*dens, dentis m + serotinus, a, um*) або Subst. Nom. sing. / plur. + PPA чи PPP Nom. sing. / plur.: *dentes incisivi* (*dens, dentis m + incisivus, a, um*), *dentes permanentes* (*dens, dentis m + permanens, ntis*), *dentes decidui* (*dens, dentis m + deciduus, a, um*).

Остання модель утворення ТО характерна для позначення різних відхилень в анатомічній структурі зубів: *dens*

invaginatus – зуб усередині зуба, *dens evaginatus* –, *dentes convergentes* –, *dentes impacti* –, *dentes retinentes* –.

Однак більшість досліджуваних ТО на предмет компонентного складу є однослівними композитами типу *dentocephalis*, *dentiformis*, *dentilingualis*, *dento-facialis*; певну кількість складають деривати, утворені за допомогою іменникових: *-ura* (*dentura*), *-tio* (*dentitio*), *-itis* (*dentinitis*) або прикметникових: *-atus* (*dentatus*), *-ideus* (*dentoideus*) суфіксів.

У відібраному сегменті ТО ми виявили 5 абсолютних синонімів, які сформувалися внаслідок рівноцінного функціонування у медичній термінології греко-латинських дублетних позначень концепту „зуб”, а саме: латинського терміна *dens*, *dentis* та його грецького еквівалента *odus*, *odontos*, при чому два з них мають по два синоніми: *dentista* = *odontologus* = *odontologista* і *dentiatria* = *odontiatria* = *odontotherapia*.

Реалізація підвидів концептів *dentitio*, *dentura*, *dentiatria* на мовному рівні відбувається за рахунок уточнення дефініційної ознаки базового терміна. Так, якщо *dentura* має значення „ряд зубів (природний чи штучний)”, то *dentura artificialis* вказує на поняття „зубний протез”, *dentura artificialis partialis* – на „частковий зубний протез”, а *dentura completa* – свідчить про „протез, який замінює усі зуби беззубої щелепи”.

Словникова стаття *dentitio* несе, насамперед, інформацію про „прорізування зубів”, тобто, цей термін відносимо до фізіологічних; ад’єктивні доповнення розкривають усі можливі стадії цього процесу і можуть змінювати належність до субмови медицини: *dentitio tarda* – запізніле прорізування зубів (патофізіологія); *dentitio praecox* – передчасне прорізування зубів (патофізіологія); *dentitio permanens* – зміна зубів (фізіологія); *dentitio difficilis* – утруднене прорізування зубів (клінічний термін); *dentitio decidua* – прорізування молочних зубів (фізіологія); *dentitio senilis* – прорізування третьої серії зубів у старості (клінічний термін).

Дефініція терміна *dentiatria* (та його грецьких синонімів) надзвичайно стисла – «зуболікування»; завдяки уточненням

знову ж таки ад’єктивного характеру розкривається сфера людської діяльності в стоматології: *dentiatria operativa* – вказує саме на хірургічне лікування зубів (хірургічна стоматологія); *dentiatria prothetica* – протезування (терапевтична стоматологія); *dentiatria praeventiva* – профілактичні методи запобігання хворобам зубів (терапевтична стоматологія).

Як бачимо, основним способом експлікації дволексемних ТО у вищеперерахованих прикладах є субстантивно-ад’єктивна модель.

Другу групу складають ТО, початковим компонентом яких є терміоелемент *odont-* (від гр. *odus*, *odontos* – зуб). Оскільки старогрецька мова є підґрунтям для утворення клінічної термінології, то й переважна більшість з досліджуваних ТО (65 прикладів за словником К. Рудзітіса⁴) розкривають концептосферу саме цієї підсистеми медичної термінології.

Дослідивши та проаналізувавши структурно-семантичну специфіку відібраних ТО, ми змогли сформувати такі лексико-семантичні групи:

- 1) загальнонаукові найменування, що стосуються назви розділів медицини: *odontonomia* (син. *dentonomia*) – одонтономія, стоматологічна номенклатура; термінологічна система в стоматології та суміжних галузях, *odontologia* (син. *dentologia*) – одонтологія, наука про зуби, *odontographia* у знач. „описова анатомія зубів”, *odontiatria* (син. *dentiatria*) – одонтиатрія, лікування зубів і фахівців: *odontologus* чи *odontologista* (син. *dentista*) – одонтолог, дантист, стоматолог;
- 2) методи обстеження зубів: *odontoscopia* – огляд зубів за допомогою спеціального дзеркала, *odontoroentgenographia* – одонторентгенографія, рентгенографія зубів, *odontographia* у значенні «визначення стану емалі зубів», *odontogramma* – одонтограма, запис, зроблений голкою одонтографа;
- 3) назви інструментів: *odontoscopium* – одонтоскоп, зеркало для огляду зубів, *odontographium* – одонтограф, прилад для реєстрації шершавості зубів і товщини емалі, *odontoglyphus* – одонтогліф,

- інструмент для видалення зубного каменю;
- 4) хірургічні методи лікування зубів: *odontectomia* – видалення зуба, *odontotomia* – розтин зуба, особливо до зубного каналу, *odontorthosis* – операція вирівнювання зубів, що криво ростуть;
 - 5) не хірургічні методи лікування: *odontexesis* – одонтексез, чищення зубів, видалення зубного каменю *odontoplerosis* – одонтоплероз, пломбування зубів, *odontotrypia* – одонтотрипія, сверління зубів;
 - 6) гігієнічні засоби: *odontotrimma* – зубний порошок;
 - 7) найменування фізіологічних процесів: *odontogenesis* – одонтогенез, утворення і розвиток зубів, *odontoblastus* – одонтобласт, остеобластоподібна клітина в пульпі зуба, яка виробляє дентин, *odontiasis* – одонтіаз, прорізування зубів, *odontosis* – одонтоз, утворення чи прорізування зубів, *odontotripsia* – одонтотрипсія, стирання зубів;
 - 8) найменування, пов'язані з протезуванням: *odontokeramicus* – одонтокерамічний, який має відношення до фарфорового зуба;
 - 9) ознака (симптом) захворювання: *odontalgia* (син. *odontodynia*) – зубний біль, *odontagra* (син. *dentagra*) – зубний біль, спричинений подагрою, *odontohyperaesthesia* – одонтогіперестезія, надмірна чутливість зубів, *odonto-chamys* – набряклі ясна, що покривають зіпсований зуб, *odonto-schisma* – одонтосхізма, тріщина зуба, *odontoseisis* – одонтосейзис, хитання зубів;
 - 10) патологічні стани, процеси, зміни: *odontonecrosis* – одонтонекроз, змртвіння всього зуба чи значної його частини на відміну від каріозного процесу, молекулярного некрозу, *odontoneuralgia* – одонтоневралгія, нервовий біль спричинений хворим зубом або біль, іраднуючий в здорові зуби, *odontoma* – доброякісна пухлина зуба, *odontolysis* – одонт оліз, резорбція зубної тканини, *odontoloxia* – одонтолоксія, нерегулярне положення зубів, *odontolithus* – одонтолїт, зубний камінь, *odontolithiasis* – одонтолїтіаз, утворен-

ня зубних каменів, *odontoclasia* – одонтоклазис, перелом зуба, *odontocela* – одонтоцела, зубна кіста, *odontoblastoma* – одонтобластома, пухлина, що складається з одонтобластів, *odontitis* – одонтит, запалення зуба, *odontorrhagia* – одонторагія, кровотеча із зубної лунки після видалення зуба, *odontoprisia* (син. *brygmus*) – зубний скрегіт, *odontocnesis* – одонтокнезис, болючий зуд ясен під час прорізування зубів

Отже, базовим терміном вище перерахованих композитів є дублет *odus*, а кінцеві терміноелементи класифікують утворені ТО, визначають їхню належність до певної структурно-семантичної групи, охоплюють специфічні сторони термінізованого концепту.

Щодо компонентної структури, то переважна більшість із аналізованих ТО є 2-компонентними утвореннями типу *odontolysis* (*odont* + *lysis*), *odontoprisia* (*odont* + *prisia*), *odontoschisma* (*odont* + *schisma*) тощо; нами виявлено тільки чотири трикомпонентні ТО: *odontoneuralgia* (*odont* + *neur* + *algia*), *odontoblastoma* (*odont* + *blast* + *oma*), *odontohyperaesthesia* (*odont* + *hyper* + *aesthesia*), *odontoroentgenographia* (*odont* + *roentgen* + *graphia*).

Дослідження відібраних ТО з основою *odont-* засвідчило наявність внутрішньосистемної полісемії, в основу якої покладено конкретизацію чи розширення значення ТО. Так, *odontographia* має загальне значення „описова анатомія зубів” та більш вузьке значення „визначення стану емалі зуба” (до речі, в основу термін *odontographium* покладено саме друге значення); *odontoscopia* має загальне значення „огляд зубів одонтоскопом”; друге значення – „дослідження особливостей поверхні прикусу зубів як метод ідентифікації особистості” – є характерним для судової медицини.

Оскільки концепт „зуб” у латинській мові передається лексемою „*dens*”, а у грецькій „*odus*”, ми виявили так звану дублетну синонімію, про що йшлося дещо вище, а також синонімію описового характеру: *odontonecrosis* = *necrosis dentalis* (де *necrosis* – грецьке слово, а *dentalis* – латин-

ське), *odontochirurgia* = *dentiatria operativa* та синоніми *odontoprisis* = *brygmus* (чи *bruxismus*).

Окремо слід згадати про префіксальні ТО з базовими словами „dens – odus”: лат. *edentia* = гр. *anodontia* – цілковита відсутність зубів; лат.-грецьк. *exodontia* – видалення зуба; виступ зубів допереду; гр. *endodontium* – сукупність тканин зуба, що включає дентин і пульпу; гр. *enodontia* – розділ терапевтичної стоматології, що розглядає профілактику, етіологію, діагностику і лікування захворювань кореневого каналу, пульпи зуба і періодонта; гр. *hyperodontogenia* = грецько-лат. *hyperdentitio* – розвиток надмірної кількості зубів; гр. *dysodontosis* (син. *dysodontiasis*) – розлад прорізування зубів; гр. *odontohyperaesthesia* – надмірна чутливість зуба; гр. *hyperodontia* – аномалія розвитку, що характеризується наявністю більшої кількості зубів, ніж у нормі; лат.-гр. *periodontitis* (син. грецько-лат. *paradentitis*, син. лат. *peridentitis*) – запалення тканин, що оточують зуб; грецько-лат. *paradentium* = лат.-грецьке *peridontium* = гр. *periodontium* – зубне ложе, що складається з ясен, цемента кореня зуба, альвеолярної і щелепної кісток тощо. Загалом, за допомогою грецького префікса *para-*, який вказує на навколо оточуючі тканини, утворено 7 ТО, латинський префікс *peri-*, який вказує на покривну оболонку органа, використаний у 8 випадках. Як бачимо, більшість з них є виключно грецького походження; типова модель утворення – „префікс + основа дублета + суфікс”.

При утворенні термінів із значенням відхилення від норми чи функціональних розладів продуктивними є грецькі префіксальні терміноелементи *a-, an-* (відсутність, припинення, неможливість), *dys-* (розлад, порушення, утруднення), *hyper-* (перевищення норми), *hypo-* (пониження норми).

Класифікуюча функція кінцевих терміноелементів-суфіксів полягає у співвіднесенні номінативних одиниць з певними термінологічним поняттям. Отже, усі іменники з суфіксом *-itis* мають термінологічне значення „запалення чогось”: *dentinitis*, *dentoalveolitis*, *dentobronchitis*, *odontitis*,

odontobothritis; суфікс *-oma* вказує на назви пухлин конкретних тканин чи органів: *dentinoma*, *odontoma*, *odontoblastoma*; суфікс *-iasis* використовується при утворенні термінів на позначення тривалих патологічних процесів: *odontolithiasis*; суфікс *-ismus* інформує про відхилення від норми, напр. *microdentismus*.

Існування опозитивних наукових понять, що ґрунтуються на протиставленні, призвело до виникнення антонімічних відношень, які досягаються на словотвірному рівні використанням терміноелементів ад’єктивного походження *olig-* (малий, вказує на малу кількість), *poly-* (численний), *macr-* і *megal-* (вказує на надмірні розміри), *micr-* (вказує на малі розміри): *oligodontia* – олігодонтія, зменшення кількості зубів; *polyodontia* (син. *polydentia*) – поліодонтія, наявність зайвих зубів, *macrodontia* – макродонтія, ненормально великі зуби та його синонім *megalodontia*, *microdontia* та його грецько-латинський синонім *microdentismus* – ненормально малі розміри зубів, при цьому терміноелемент „*odont-*” посідає другу позицію, тобто, виступає у ролі кінцевого терміноелемента складних слів, що неодноразово спостерігається у клінічній термінології, порівн. *uraemia* і *haematuria*.

Сюди ж відносимо терміни композити грецького походження *erythrodontia* – еритродонтія, наявність червоних плям на коронці зуба (гр. *erythr* – червоний), *isodonticus* – ізодонтичний, який має зуби однакової величини і форми (гр. *iso* – вказує на подібність, однаковість), *anisodontus* – анізодонт, який має нерівні несиметричні зуби (гр. *aniso* – неоднаковий, нерівний).

Співвіднесеність ТО з компонентами „*dens*” і „*odus*” свідчить про домінування субстантивних утворень, що пояснюється номінативною функцією будь-якого терміна; термінологічна активність інших частин мови, зокрема прикметників, є значно меншою.

Підводячи підсумок вищевикладеному, можемо констатувати, що концепти „*dens*” і „*odus*”, незважаючи на особливості їхнього функціонування, відносяться до ключових одиниць концептосфери „стоматологія”, яка є динамічною системою, тісно

пов'язаною з розвитком стоматології як науки. Безумовно, перспективним для подальшого дослідження є лінгво-когнітивне моделювання концепту „*os, oris* n” і „*stoma, atis* n”, яке і відтворює суть поняття стоматології: науки, що присвячена вивченню захворювань ротової порожнини, щелеп і зубів в діахронічному та синхронічному планах.

ЛІТЕРАТУРА:

¹ Новодранова В.Ф. Латинские основы терминологии: именное словообразование: дисс. ... доктора филол. наук: 10.02.19 / Валентина Фёдоровна Новодранова. – М., 1990. – 501 с.; Синица В.Г. Латинские термины с именным суффиксом -tio/sio: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.14 „Классические языки” / В.Г.Синица. – Тбилиси, 1987. – 20 с.; Смольская Л.Ю. Субстантивация *participium praesentis activi* в латинской медицинской терминологии: автореф. дисс. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.14. „Классические языки” / Л.Ю. Смольская. – Тбилиси, 1987. – 24 с.

² Варнавская Е.В. Статус и функционирование эпонимов в медицинской терминологии испанского языка: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.05 „Романские языки” / Е.В. Варнавская. – Воронеж, 2009. – 23 с.; Вахоцький М.М., Маковська О.О. Моделювання концепту “dentistry” в англомовній картині світу // Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти. – Луцьк, 2012. – С. 69-71; Дудецкая С.Г. Метафоризация как способ терминообразования (на материале английской терминологии черепно-челюстно-лицевой хирургии и стоматологии): автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 „Германские языки” / С.Г. Дудецкая. – Самара, 2007. – 24 с.; Смирнова Е.В. Структурно-семантические и лексикографические аспекты терминологии (на примере кардиологической лексики): автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 “Теория языка” / Е.В. Смирнова. – Ярославль, 2012. – 20 с.; Трофименкова Т.А. Терминология болезней как объект ономастического, семантико-парадигматического и лексикографического исследования: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 „Русский язык” / Т.А. Трофименкова. – Орёл, 2008. – 20 с.

³ Беляев Р.С. Поняття терміноелемента з погляду теорії номінації / Р.С. Беляев // Мовознавство. – №3 (141). – 1990. – С. 64-65.; Загрекова Е.Н. Истоки и развитие российской медицинской терминологии (на греко-латинской основе): автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 „Теория языка” / Е.Н. Загрекова. – Саратов, 2008. – 24 с.; Маковська О.М., Вахоцький М.М. Класичні терміноелементи у сучасній англійській стоматологічній терміносистемі // Актуальні проблеми прикладної лінгвістики: Матеріали Міжнародної Інтернет-конференції (23-24 червня 2011 року). – Умань, 2011. – С. 51-54.; Стоянова І.Ф. Лексико-семантична система англомовної травматологічної термінології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: спец. 10.02.04 „Германські мови” / І.Ф.Стоянова. – Одеса, 2007. – 11 с.; Трофимова Н.А. Особенности освоения заимствований латинской лексики в отраслевой терминосистеме: на материале русской, английской и немецкой медицинской терминологии: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 „Теория языка” / Н.А. Трофимова. – Саратов, 2004. – 20 с.

⁴ Arnaudov G. Terminologia medica polyglotta: Latinum. Russkij. English. Francais. Deutsch/ G.Arnaudov. – Sofia: Медицина и физкультура, 1979. – 943 p.; Воронова М.Н. Латинско-немецко-русский толковый словарь для стоматологов / М. Н. Воронова. – Днепрпетровск: Инновация, 2010. – 76 с.; Кочкарёва А.Г. Толковый латинско-русский словарь терминов терапевтической стоматологии / А.Г. Кочкарёва, В.Ф. Новодранова, З.А. Рыжкина. – М.: ГЭОТАР-Медиа, 2006. – 160 с.; Кухта С. Терапевтична стоматологія: тлумачний словник / Степан Кухта. – Львів: Світ, 1985. – 235 с.; Латинско-русский словарь [авт.-сост. Тананушко К.А.]. – М.: ООО “Издательство АСТ”; Мн.: Выш. шк., 1991. – 624 с.; Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus curavit E.Plendere / K. Rudzitis. – Riga: Liesma, 1973. – Vol. I. – 1039 p.; Rudzitis K. Terminologia medica in duobus voluminibus curavit E.Plendere / K. Rudzitis. – Riga: Liesma, 1977. – Vol. II. – 866 p.